

การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจฐานราก¹

(Social Development & Grassroots Economic Development)

ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์
รองปลัดกระทรวงมหาดไทย

แสดงความยินดี

ขอแสดงความยินดีกับท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดทุกท่าน เมื่อ 13 ปีที่แล้ว ผมได้มาอยู่ในห้องนี้เหมือนท่านทั้งหลาย ได้มารับฟังการปฐมนิเทศและบรรยายสรุป จากท่านปลัดกระทรวงและรองปลัดกระทรวง นับว่าเป็นเรื่องน่ายินดี

¹ ส่วนพัฒนาและบริหารจัดการความรู้ สถาบันดำรงราชานุภาพ สรุปและเรียบเรียงจากการบรรยายพิเศษของรองปลัดกระทรวงมหาดไทย (ดร.นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์) ในการปฐมนิเทศรองผู้ว่าราชการจังหวัดที่ได้รับแต่งตั้งใหม่ เมื่อวันที่จันทร์ที่ 5 พฤศจิกายน 2550 ณ ห้องประชุม 1 ชั้น 5 อาคารสถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย จัดโดยวิทยาลัยมหาดไทย

ปัจจุบันสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ถ้านำความรู้ที่ได้เรียนมาก็จะไม่ตอบโจทย์เศรษฐกิจในปัจจุบัน และการคิดแบบเดิม แบบเก่า อาจจะไม่ตอบสนองกับสถานการณ์ปัจจุบันด้วยเช่นกัน จึงได้ค้นหาความรู้ใหม่ๆ เรื่องการพัฒนาสังคม เพื่อนำมาคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน โดยครั้งนี้จะพูดเพื่อเชื่อมโยงกับเรื่องยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ทั้ง 5 ด้าน

ในปีที่ผ่านมาการดำเนินงานเรื่องยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก โดยเฉพาะจากรองนายกรัฐมนตรีไมลิต บันเปี่ยมวิษุภ ซึ่งท่านมองว่าการตั้งโครงการเสนอของบประมาณของจังหวัดบางส่วนไม่มีความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดหลักยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ปัญหาหนึ่งคือ กรอบคิด หรือ Paradigm หรือ mind set ของเรายังคงอยู่ในกรอบเดิม จึงคิดโครงการที่เหมือนเดิม ทำอย่างไรจึงจะคิดโครงการที่ตอบสนองกับสถานการณ์ใหม่ๆ ในปัจจุบันได้

ฐานราก รากหญ้า รากแก้ว (Grassroots)

ความหมายดั้งเดิมในทางสังคมคือ ประชาชนในระดับพื้นฐานของประเทศ พุดง่าย ๆ คือ ชาวบ้านในหมู่บ้าน/ตำบลต่างๆ

สังคม

สังคมจะประกอบไปด้วยมนุษย์ มนุษย์คืออะไร ถ้ามองในเชิงจิตวิทยา มนุษย์เป็นสัตว์มีชีวิตชั้นสูง เป็นสัตว์สองเท้าที่เลี้ยงลูกด้วยนม (Homo sapiens) ในภาษาลาตินแปลว่า คนฉลาด หรือผู้รู้ (Latin : "wise man" หรือ "knowing man") อยู่ในตระกูล the great apes

มนุษย์มีสมองที่ได้รับการพัฒนาระดับสูงมาก มีการใช้เหตุผลเชิงนามธรรม สามารถใช้ภาษาที่ซับซ้อน ใช้วิจารณญาณพิจารณาใคร่ครวญเรื่องต่างๆ

มนุษย์มีร่างกายตั้งตรง และมีความสามารถทางจิตใจ เหตุเพราะร่างกายที่ตั้งตรง ทำให้มนุษย์มีอิสระในการควบคุม หยิบจับสิ่งของต่าง

จากสัตว์ชนิดอื่น ทำให้มนุษย์สามารถใช้เครื่องมือต่างๆ ได้มากกว่าสิ่งมีชีวิตอื่นใด

จากการศึกษาเชื่อว่า มนุษย์มีต้นกำเนิดจากทวีปแอฟริกา ประมาณ 2000 ปีก่อน และปัจจุบันมนุษย์แพร่หลายอยู่ในทุกทวีปกว่า 6.6 พันล้านคน เช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตชั้นสูงส่วนใหญ่ที่จะอยู่กันเป็นสังคม อย่างไรก็ตาม มนุษย์เชี่ยวชาญในการใช้ระบบการสื่อสารต่างๆ เพื่อการแสดงตัวตน แลกเปลี่ยนความคิดและรวมกันเป็นหมู่คณะ ความสามารถในการสร้างระบบการสื่อสารของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ มนุษย์ได้สร้างโครงสร้างสังคมที่ซับซ้อน เพราะประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีทั้งร่วมมือและแข่งขันกันเอง ดูได้จากครอบครัว แม้เป็นครอบครัวเดียวกัน ก็จะมีการแข่งขันทั้งทางดีและไม่ค่อยดี

มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social interactions) การมีปฏิสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้สร้างประเพณี พิธีกรรม จริยธรรม ค่านิยม ปทัสถาน สังคม และกฎหมายที่หลากหลาย ซึ่งก่อให้เกิดพื้นฐานที่สำคัญของสังคมมนุษย์

นอกจากนี้มนุษย์ยังแสดงออกอย่างชัดเจนถึงความซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของความงาม และปรัชญาที่ว่าด้วยคุณค่าและความงาม (beauty and aesthetics) ซึ่งเมื่อรวมกับความปรารถนาของมนุษย์ที่ชอบแสดงตัวตน (human desire for self-expression) ได้นำไปสู่นวัตกรรมทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิด ศิลปะ วรรณคดี และดนตรี

มนุษย์ยังมีลักษณะที่ชัดเจนอีกอย่าง คือ มีความปรารถนาที่จะเข้าใจและมีอิทธิพลต่อโลกที่อยู่รอบตัว มีความปรารถนาที่จะค้นหาคำอธิบาย และควบคุมปรากฏการณ์ธรรมชาติ ผ่านทางวิทยาศาสตร์ ปรัชญา เรื่องปริศนา และศาสนา แสดงว่ามนุษย์มีความคิดฝัน ความอยากรู้อยากเห็น นำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือ ทักษะที่ก้าวหน้า เทคโนโลยีที่ทรานมนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่ก่อไฟเป็น หุงหาอาหารเป็น สวมเสื้อผ้าเป็น สามารถใช้เทคโนโลยีอื่นๆ ได้มากมาย

ฉะนั้น การทำงานพัฒนาสังคมต้องมีทัศนคติเชิงบวก (Positive Thinking) ต่อมนุษย์ มีทัศนคติ เห็นคุณค่าของมนุษย์ เพราะฉะนั้นแล้ว จะไม่สามารถคิดนโยบาย แผนงาน โครงการพัฒนาสังคมมนุษย์ได้

ทักษะเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเรามีทักษะไม่ติดต่อกันในชนบทบางคน บางกลุ่ม จะมักมีข้อระแวงระวัง ทังตั้ง ไม่ไว้วางใจ ซึ่งเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่ง เนื่องจากการ พัฒนาสังคมซึ่งเป็นภาพใหญ่ แต่เราไม่มีความไว้วางใจเป็นทุนเดิม เมื่อ ชาวบ้าน เสนอแผนงานโครงการ เสนอเหตุผลอย่างไรก็ตาม เราก็คจะไม่เชื่อถือ ทำให้คิดไม่ได้เต็มที่

คำว่าสังคม ในภาษาอังกฤษมี 3 คำที่ใช้ซ้อนกัน คือ Society Social และ Community

Society ในศัพท์วิชาการทางภาษาอังกฤษ หมายถึง ประชาชน โดยทั่วไป ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มภายใต้ระบบกฎหมาย และพฤติกรรมที่ยอมรับร่วมกัน หมายถึง the people / the public / the community

Social หมายถึง สังคม คนทั้งหมด

Community หมายถึง ชุมชน หรือคนทั้งหมดที่อาศัยในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมาย ความเชื่อ วิถีชีวิต พฤติกรรมอันเดียวกัน

ฉะนั้น พูดถึงสังคมเมื่อใด ให้มีความหมายรวม 3 ความหมาย คือ Society Social และ Community

การพัฒนาสังคม (Social Development)

เรามักคุ้นเคยกับคำว่าพัฒนาที่ใช้กับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ (Economic Progress) แต่ความจริงก็ใช้กับความก้าวหน้าในสาขาอื่นด้วย เช่น การเมือง สังคม เทคโนโลยี เพราะคำว่า "การพัฒนา" มีความหมายที่กว้างและหลากหลาย

การพัฒนาสังคมเป็นวิธีการหนึ่ง (Approach) เพื่อที่จะส่งเสริมสวัสดิการของมนุษย์ (People Welfare) หรือ สวัสดิการสังคม (Social Welfare) หรือความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม (Social well-being)

สวัสดิการสังคม จึงเป็นทั้งสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ความสุข และความมั่งคั่งของสังคม

การพัฒนาสังคม ความหมายที่หนึ่ง หมายถึง การพัฒนาให้สังคมและคนในสังคม มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีความมั่งคั่ง

การพัฒนาสังคม จะไม่มองทางด้านกายภาพ แต่จะมองการพัฒนาทางอารมณ์ ความคิด จิตใจ ว่ามีความพึงพอใจกับสิ่งที่ได้รับหรือไม่ การพัฒนาสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพ (Qualitative Change) ในโครงสร้าง (Structure) การหน้าที่ของสังคม (Functioning) หรือการ

พัฒนาสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือ Social development = Social Change ซึ่งช่วยให้สังคมตระหนัก ในการทำให้จุดหมายและ วัตถุประสงค์ของตนเป็นจริง

ความหมายที่สอง หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่เคลื่อนตัวได้สูงขึ้น หรือยกระดับสังคมสูงขึ้น ทำให้มีการใช้พลังงานมากขึ้น ประสิทธิภาพสูงขึ้น คุณภาพดีขึ้น ผลผลิตภาพ มีประสิทธิผลดีขึ้น ความ ชับซ้อนมากขึ้น ความสามารถในการเรียนรู้เข้าใจมากขึ้น ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์มากขึ้น การเชี่ยวชาญ รอบรู้มากขึ้น ครอบครองความรู้ใหม่ๆ มากขึ้น ความสุข ความสนุกสนานมากขึ้น ความสำเร็จมากขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนามนุษย์

การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนามนุษย์ ไม่จำเป็นต้องหมายถึง สิ่งเดียวกัน ทั้งนี้เพราะยุทธศาสตร์และนโยบายที่มุ่งความเจริญทางเศรษฐกิจ อาจจะไม่อาจนำมาสู่ประเทศมากขึ้น โดยไม่มีการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ในทางกลับกันถ้าให้ความสำคัญกับการ พัฒนามนุษย์ โดยเชื่อว่าถ้ามนุษย์ได้พัฒนาแล้ว จะส่งผลกระทบต่อให้การ พัฒนาอื่นๆ ดีขึ้น ซึ่งสามารถทำให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา

มาตรฐานความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิต โดยปราศจากความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนามนุษย์ไม่จำเป็นต้องไปด้วยกัน อาจเป็นเหรียญกระษాปณ์เดียวกันแต่อยู่คนละด้าน

มีความเชื่อว่า กลไกพื้นฐานในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การเพิ่มความตระหนักที่นำไปสู่การรวมกลุ่มเป็นองค์กรที่ดีขึ้น (Increasing awareness leading to better organization)

จะสังเกตเห็นว่า เมื่อมีการพูดถึงการพัฒนา มีคำหนึ่งที่หนีไม่พ้นก็คือคำว่า Organization คือการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรหรือองค์การ เพราะชีวิตมนุษย์มีการพัฒนาการด้วยจิตสำนึก ในขณะที่เดียวกัน จิตสำนึกก็มีความก้าวหน้า มีการพัฒนาขึ้น เพราะมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นองค์กร

การพัฒนาชนบทที่ผ่านมานักวิชาการมักพูดว่า "ทำอย่างไรจึงจะสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน เพื่อที่จะได้มีความมุ่งมั่นตั้งใจจะพัฒนาหมู่บ้าน ตำบลที่เขาอยู่"

มีคำหรือปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นขั้นตอน คือ

- 1) การอยู่รอด
- 2) ความเจริญเติบโต
- 3) การพัฒนา
- 4) วิวัฒนาการ

การอยู่รอด (Survival) หมายถึง วิถีชีวิตที่ยังชีพอยู่รอดโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพในมาตรฐานความเป็นอยู่ หมายถึงเศรษฐกิจยังชีพที่พออยู่รอดได้ โดยคุณภาพชีวิตไม่ได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนา

ความเจริญเติบโต (Growth) หมายถึง การขยายตัวแนวราบในพื้นที่ฐานที่มีอยู่เชิงปริมาณ เช่น ชาวนาเคยเพาะปลูก 10 ไร่ ขยายพื้นที่เพาะปลูกไปเป็น 15 ไร่ หรือร้านขายของชำ ขยายร้านค้าจาก 1 ร้านไปเป็น 2 ร้าน 3 ร้าน

การพัฒนา (Development) หมายถึง การยกระดับการปฏิบัติการในแนวคิด ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพ เป็นการยกระดับให้สูงขึ้น เช่น พ่อค้าขายปลีกเปลี่ยนมาเป็นผู้ประกอบการอุตสาหกรรม หรือโรงเรียนประถมเปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนมัธยม

วิวัฒนาการ (Evolution) หมายถึง การเริ่มปฏิบัติการใหม่ๆ เช่น ตอนบัตรเครดิตออกใหม่ๆ ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไปมาก

กล่าวได้ว่า การพัฒนาเป็นผลจากความสามารถของสังคม ความสามารถของมนุษย์ในการ Organize Energy ในการนำ Resources มาตอบสนองความท้าทาย

ฉะนั้น จังหวะหรือก้าวของการพัฒนาจะช้าหรือเร็ว จึงผันแปรไปตามขั้นตอนของสังคม จะต้องดูว่าสังคมอยู่ในขั้นตอนใดของการพัฒนาเร็วหรือช้าอย่างไร

การพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

1. Human Development กับ Human Resource Development
การพัฒนาคน (Human Development) คนละความหมายกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มองว่ามนุษย์เป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งที่น่าสนใจในการพัฒนาสังคม แต่การพัฒนาคน คือ การพัฒนาปัจเจกให้มีขีดความสามารถสูงขึ้น ให้เด็กสามารถนำศักยภาพที่เขามีอยู่ในตัวตน เอามาใช้ให้เกิดประโยชน์ ให้ปรากฏเป็นจริงออกมา

2. การพัฒนาได้พูดถึงกระบวนการที่เกิดกิจกรรมใหม่ๆ ในสังคม เช่น การพัฒนาแบบรู้และการพัฒนาแบบไม่รู้ว่าจะเกิดขึ้น คือ ตั้งใจทำอย่างหนึ่ง แต่ผลการพัฒนาเป็นอีกอย่างหนึ่ง ไม่ได้ตั้งใจให้เกิด ซึ่งนักวิชาการเรียกว่า Subconscious

กรณีบทบาทของปัจจัยที่บุกเบิกการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งขึ้นมา เช่น แวดวงคอมพิวเตอร์ มีการประดิษฐ์คิดค้น Internet เว็บไซต์ Google

การจัดองค์กร (Organize) องค์กรต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาของมนุษย์ ตั้งเป็นองค์กร บริษัท บรรษัท สหภาพ หรือกลุ่มต่างๆ พัฒนาตนเองจนกระทั่งกลายเป็นสถาบันทางสังคม เป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น มีองค์กรใดองค์กรหนึ่งที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองสังคมในขณะนั้น แล้วคนทั้งสังคมยอมรับ ในที่สุดก็จะกลายเป็นสถาบันของสังคม

สุดท้ายเรื่องความสำคัญของครอบครัว ซึ่งครอบครัวเป็นตัวถ่ายทอดวัฒนธรรมและความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จึงถือว่าการบวนการเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาสังคม

3. การศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญของการพัฒนาสังคม ทุกประเทศต้องจัดการศึกษาให้ประชาชนของตน เพียงแต่ว่าประสิทธิภาพสูงต่ำมากน้อยแค่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะการศึกษาเป็นเรื่องจำเป็นที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างเป็นระบบ

4. การพัฒนาด้านเทคโนโลยี ปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทสูงมาก สามารถเปลี่ยนแปลงความคิด ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ค่านิยม เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เปลี่ยนแปลงโลก ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้รับความกระทบจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งสิ้น

5. การพัฒนามีข้อจำกัดคือ ไม่สามารถพัฒนาและตอบสนองความต้องการได้ทั้งหมด

6. การพัฒนาสังคม มี 3 ขั้นตอน

6.1 Physical Stage หมายถึง ที่ดิน ทรัพยากร ที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนา

6.2 Vital Stage หมายถึง พลวัต กับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นหลังจากการนำทรัพยากรมาใช้

6.3 Mental Stage หมายถึง การใช้ความคิด ในการนำเอา
ทรัพยากรมาผลิต แปรรูป สร้างความแตกต่างหลากหลาย

7. การพัฒนาที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติกับการพัฒนาที่เกิดจาก
การวางแผนพัฒนา (Planned Development) จะแตกต่างกัน กล่าวคือ
การพัฒนาที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ มักจะมีปรากฏการณ์เกิดขึ้นเอง แต่
การพัฒนาที่เกิดจากการวางแผนของมนุษย์ (แผนพัฒนา) เป็นการวางแผน
ที่ต้องการเร่งขั้นตอน กระบวนการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง หรือสาขาใด
สาขาหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการของสังคมในขณะนั้น
เพราะฉะนั้นการพัฒนาจึงต้องคำนึงถึงตั้งแต่ขั้นแรกของการพัฒนา คือ ตัว
คนที่ประสบปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาของคนเหล่านั้น กับวัตถุประสงค์
ที่ต้องการจะแก้ไขปัญหา

ตัวชี้วัดการพัฒนาสังคม อากิเช่น

1. อัตราการว่างงาน
2. อัตราการเกิด-ตาย
3. อัตราอาชญากรรม

4. อัตราการรู้หนังสือ
5. การยืนยาวของชีวิต
6. อัตราการเข้าโรงเรียน
7. ความยากจน

ผลจากตัวชี้วัด จะแสดงว่า สังคมมีระดับการพัฒนาเป็นอย่างไร มีความเป็นอยู่ที่ดีหรือไม่ ซึ่งผลที่ได้จากการวัด จะนำไปใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนงาน/โครงการต่อไป

ระดับการพัฒนาสังคม

1. ระดับต่ำ คือ สังคมมีสถิติอาชญากรรม การว่างงาน และปัญหาอื่นสูง
2. ระดับสูง คือ สังคมมีอัตราการว่างงาน ความยากจน อาชญากรรมต่ำ และมีอัตราชีวิตยืนยาว การรู้หนังสือสูง

เพราะฉะนั้น การสร้างสวัสดิการสังคมจึงเท่ากับการมองไปที่ระดับ
ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม

ความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม

นักวิชาการมอง 3 ระดับ คือ

1. ระดับปัญหาที่มีการจัดการ เพื่อดูว่าสังคมนั้นมีการจัดการมาก
น้อยอย่างไร มีการควบคุมดูแลหรือไม่เพียงใด และอะไรที่ทำให้คนพึงพอใจ
2. ระดับความต้องการที่ได้รับการตอบสนอง เพื่อดูว่าสังคมมีความ
ต้องการและสามารถได้รับการตอบสนองมากหรือน้อย หรือจุดพอใจเพียงอยู่
ตรงไหน
3. ระดับโอกาสเพื่อความก้าวหน้า เพื่อดูว่ามีการให้โอกาสในการ
เข้าถึงทรัพยากร อาชีพการงาน หรือความมั่งคั่ง เป็นอย่างไร

สังคมที่พัฒนาได้จาก

- 1) การศึกษา (Education)

2) การรวมกลุ่ม (Organization) และ

3) วินัย (Discipline) ของคนในสังคมนั้น

Education การศึกษา

Organization คนในสังคมมีการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นองค์กรมาก
แคไทย

Discipline คนในสังคมมีวินัยมากแคไทย

ถ้าเปรียบเทียบกับสังคมตะวันตก Education เขามีความก้าวหน้า
มาก หรือเรื่อง Organization ของสังคมตะวันตกเข้ามาอยู่ในสังคมไทย
มาก เช่น สโมสรโรตารี สโมสรไลออนส์ เป็นองค์กรที่ช่วยพัฒนาคน เมื่อ
ปี 2539 - 2540 สมัยผมเป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสงคราม ได้รับ
เชิญให้ไปร่วมพบปะกันทุกอาทิตย์ ได้พูดคุยกับสมาชิกท่านหนึ่งเขาเป็น
ชาวประมงเจ้าของเรือหาปลา การศึกษาไม่มาก แต่ถูกเพื่อนชักชวนให้มา
เป็นสมาชิก เขาบอกว่า จากที่เขาไม่รู้อะไรเลย การประชุมพบปะบ่อยๆ
ทำให้เขาเรียนรู้และพัฒนาตนเองขึ้น เป็นนักธุรกิจ พูดคุยกับคนที่มีการ
ศึกษาสูงรู้เรื่อง คนที่เป็นสมาชิกสโมสรดังกล่าวส่วนใหญ่ค่อนข้างเป็นคน
มีคุณภาพ เช่น เป็นนักธุรกิจ พ่อค้า มีฐานะความเป็นอยู่พอสมควร ถือว่า

เป็นทรัพยากรบุคคลของจังหวัด เพราะการประชุมแต่ละครั้งทุกคนจะต้องใช้จ่ายเงิน แต่สมาชิกมองว่าคุ้มค่า ส่วนความมีวินัยนั้น แต่ละองค์กร สโมสร มีระเบียบ กฎเกณฑ์ ดังนั้น สมาชิกสโมสรต่างๆ ต้องมีวินัย ถ้าท่านไปสมัครงานธุรกิจ หรือองค์การระหว่างประเทศ จะมีข้อคำถามว่า ท่านเป็นสมาชิกองค์กร/สโมสรใดบ้าง ถ้าท่านเว้นว่างแสดงว่าท่านไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรใดเลย ผมเชื่อว่าหน่วยงานนั้นเขาไม่รับ เพราะว่าเขามองไปที่ Organization และ Discipline ที่ไปด้วยกัน และก่อให้เกิด Education ตามมา

หรือมีการพูดถึงการพัฒนาอีกนัยหนึ่งเรียกว่า 3 E's คือ

- 1) การศึกษา (Education)
- 2) การมีงานทำ (Employment)
- 3) ความเท่าเทียมกันทางสังคม (Equality)

ความเท่าเทียมกันในสังคม ดูว่าประเทศนั้นสามารถสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันทางสังคม เปิดกว้างให้คนในสังคมทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพที่จะพัฒนาตนเอง

การพัฒนาในอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง The realization of human potentiality คือ การทำให้ศักยภาพของมนุษย์ปรากฏเป็นความสามารถที่แท้จริงออกมา

ศักยภาพ (Potential) แปลว่า ความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัวมนุษย์ รอจังหวะ รอโอกาส รอสิ่งเร้าให้ปรากฏเป็นความสามารถออกมา

ความสามารถ คือสิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นอยู่แล้ว แต่ศักยภาพเป็นความสามารถที่ยังหลบในอยู่ ยังไม่แสดงออกมาให้เห็น ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีขีดความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัว รอจังหวะ รอสิ่งเร้า รอโอกาส เช่น การศึกษา การฝึกอบรมต่างๆ การคิดสร้างสรรค์ ที่จะดึงเอาความสามารถออกมา

เพราะฉะนั้น การพัฒนา ก็คือ การทำให้ความสามารถที่แฝงเร้นอยู่ในตัวมนุษย์ปรากฏออกมา การพัฒนาจึงเป็นเหมือนกระบวนการที่ผมเรียกว่า "กระบวนการบัวตูม บัวบาน"

กระบวนการบัวตูม บัวบาน คือ การที่ดอกบัวตูมแบ่งบานออกมาเป็นดอกไม้ที่สมบูรณ์ ต้นไม้ที่สมบูรณ์ คือ ต้นไม้ที่ผลิดอกแล้วออกเป็นผล ดอกที่โตเต็มที่ก็คือดอกที่บาน ดอกที่ตูมแต่ไม่ทันบานแล้วก็ร่วง แสดงว่ากระบวนการพัฒนาของต้นไม้ต้นนั้นมีปัญหา ถ้าเปรียบเทียบกับต้นไม้แล้วจะเห็นว่า กระบวนการพัฒนานั้นเป็นกระบวนการภายในที่เกิดขึ้นภายใน **ตัวตน** เป็นการพัฒนาความคิด จิตใจ การเรียนรู้ของคนๆ นั้น ให้แสดงออกมาซึ่งความสามารถ เป็นกระบวนการพัฒนาจากภายในมาสู่ภายนอก

นอกจากนี้ยังมีกระบวนการพัฒนาจากภายนอกสู่ภายใน คือ การจัดสภาพแวดล้อมภายนอก เมื่อนำอยู่ สังคมที่มีความสะอาด เรียบร้อย เจริญในทุกๆ ด้าน มีสวนสาธารณะ มีประติมากรรม สถาปัตยกรรมที่หาดูได้ทุกแห่ง มีพิพิธภัณฑ์ มีหอศิลป์ คนที่อยู่ในสังคมแบบนี้จะเป็นคนที่มีความสามารถที่จะพัฒนาการเรียนรู้ตลอดเวลา ได้ซึมซับความรู้ใหม่ๆ ได้เห็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นการพัฒนาสภาวะแวดล้อมภายนอก เพื่อจะมาพัฒนาคนให้รุ่งเรืองภายใน

เมื่อพูดถึงการพัฒนามนุษย์ ก็จะต้องพูดถึงการพัฒนาจิตสำนึกเกี่ยวกับ **ตัวตนของตนเอง** ตัวตนทางสังคมของตนเอง และการพัฒนาจริยธรรม

ศีลธรรมของตนเอง (The development of a sense of self , the social self and moral development)

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

เริ่มจากมนุษย์ต้องมึงานทำ เพราะการทำงานทำให้มนุษย์มีปัจจัยสี่ สำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว ได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากงานที่ทำ คือ ยิ่งทำยิ่งเรียนรู้ ยิ่งทำยิ่งชำนาญ การทำงานร่วมกับคนอื่นๆ ทำให้ลด ภัยพิบัติ ความเห็นแก่ตัวลง

ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากคือการพัฒนาในระดับ หมู่บ้าน กระทรวงมหาดไทย มีโครงการพัฒนาหมู่บ้านในชนบททางด้าน เศรษฐกิจมายาวนาน คือ การส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นอกเหนือจากการทำไร่ ทำนา ทำสวน เวลาว่างที่เหลือก็คือ การนำเอา ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้รับมาถ่ายทอด ผลิตภัณฑ์ของเครื่องใช้ อาหาร ต่างๆ เช่น การทอผ้า การถนอมอาหาร ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการส่งเสริมและ พัฒนาอาชีพดังกล่าว คือ

1. การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
2. สำหรับกินเอง ใช้เอง ไม่ต้องซื้อ
3. ส่วนที่เหลือนำไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน
4. นำไปจำหน่ายที่ตลาด/เอาไปขาย

กระทรวงมหาดไทย ได้ส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้จนได้พัฒนาออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือเรียกว่า OTOP ทำให้ชาวบ้านหลายกลุ่มที่มีขีดความสามารถกลายมาเป็นผู้ประกอบการรายเดียว กลายเป็นวิสาหกิจขนาดย่อม (SMEs) ในขณะที่เดียวกันยังมีชาวบ้านที่ทำงานเป็นกลุ่ม ผลิตเอง ใช้เองและจำหน่ายด้วย ซึ่งจะสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ของยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ที่ท่านรองนายกรัฐมนตรี (นายโมลิตา บัณฑิตพันธุ์) ได้ปรับเพิ่มเรื่อง Market Positioning ในแผนชุมชน คือ การวางตำแหน่งของตนเองว่าจะทำอะไร เช่น เป็นหมู่บ้านทอผ้า เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เป็นหมู่บ้าน ที่จำหน่ายหรือให้บริการเรื่องอะไร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้หมู่บ้านนั้นมี จุดยืนที่ชัดเจนว่าจะพัฒนาตัวเองไปในทิศทางใด

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นการพัฒนาต่อยอดจากพื้นฐานที่เขามีอยู่แล้ว การพัฒนาอาชีพไม่สามารถพัฒนาให้ทุกอาชีพสามารถ

เลี้ยงตัวได้ แม้แต่ประเทศจีนมีการทำผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ เขาบอกว่า สิ่งที่ทำอยู่นี้เลี้ยงตัวเองไม่ได้ สิ่งที่เลี้ยงตัวเองได้คือ อาชีพการเกษตร แต่ที่ทำอยู่นี้เพราะความภาคภูมิใจที่ได้รับและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง พอใจในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากปู่ ย่า ไปสู่หลาน เป็นการถ่ายทอดทักษะชีวิต การผลิต การบริหารจัดการ การถ่ายทอดความหมายของชีวิตใส่ลงไปผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นๆ

เพราะฉะนั้นในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เรากำลังพูดถึงการประกอบธุรกิจขนาดเล็กในชนบท ซึ่งเวลานี้หมู่บ้าน ตำบลต่างๆ อยู่ได้ เพราะมีเศรษฐกิจจากในเมืองค้าจุน แต่ว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้เศรษฐกิจในชนบทมีความเข้มแข็งมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการผลิต การตลาด และการจำหน่าย ซึ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องให้ความสำคัญมากขึ้น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต